Henna Virkkunen
Euroopan parlamentin jäsen
09E165, 60, rue Wiertz, B-1047 Bruxelles

7.4.2021

Lausunto suurelle valiokunnalle valtioneuvoston selonteosta EU-politiikasta VNS 7/2020 vp

Kiitän suurta valiokuntaa mahdollisuudesta antaa lausunto valtioneuvoston selonteosta EU-politiikasta.

Valtioneuvoston EU-selonteot ovat keskeinen keino käydä kansallista keskustelua Suomen EU-politiikasta ja unionin suunnasta. Kyse ei ole rutiininomaisesta prosessista tai asiakirjasta, vaan Valtioneuvoston laajempia EU-selontekoja on tehty aiemmin vasta kaksi kertaa EU-jäsenyytemme aikana.

Nyt valiokunnan käsittelyssä oleva EU-selonteko on sisällöltään kattava listaus meneillään olevista sekä odotettavissa olevista EU-lainsäädäntöhankkeista ja muista unionin politiikkaa tulevina vuosina määrittävistä aloitteista, joihin asiakirjassa ilmaistaan valtioneuvoston kanta. Selkeää priorisointia Suomen kansallisten painopisteiden osalta ei asiakirjassa tehdä ja selonteosta puuttuu näin tarvittava strateginen ote. Pidän tätä valitettavana.

Parhaimmillaan valtioneuvoston EU-selonteko voisi olla alku laajalle keskustelulle Suomen tavoitteista liittyen mm. unionin talouteen, turvallisuusyhteistyöhön, ulkopolitiikan rakenteisiin, perusarvoihin, maahanmuuttopolitiikkaan tai ympäristökysymyksiin sekä juuri alkaneeseen EU:n tulevaisuuskonfrenssiin liittyen.

Muutoksia monivuotisen rahoituskehyksen painopisteisiin

Euroopan talouskasvun keskeisiä hidasteita ovat innovaatioiden puute, rapistuva infrastruktuuri sekä julkisten ja yksityisten investointien liian matala taso. Tästä syystä myös Suomen EU-politiikan poikkileikkaavaksi painopisteeksi tulisi nostaa uuden kasvun luominen.

Komission alkuperäinen esitys unionin monivuotiseksi rahoituskehykseksi vuosille 2021-2027 torjuttiin kesällä 2020 EU-parlamentissa, kun vaadimme muutoksia neuvoston tekemiin leikkauksiin eurooppalaista lisäarvoa tuoviin EU-ohjelmiin. Kehyksen rahoitus jäi valitettavasti parlamentin tahtoa pienemmäksi muun muassa Erasmus+ -koulutusohjelman, Horisontti Eurooppa -tutkimusohjelman, ja Verkkojen Eurooppa -infrastruktuuriohjelman suhteen.

Unionin monivuotisessa rahoituskehyksessä olisi syytä siirtää painopistettä enemmän kohteisiin, jotka sisämarkkinoita vahvistaessaan hyödyttävät myös Suomea. Tulevaisuudessa rahoitusta olisi syytä kohdistaa yhä enenevissä määrin alue- ja maataloustuista uutta kasvua luoviin rahoitusohjelmiin. Tarvitsemme yhteisiä EU-investointeja koulutukseen, tutkimukseen, innovaatioihin, puolustukseen ja moderniin infrastruktuuriin, erityisesti nopeisiin digi- ja raideyhteyksiin. Tämä olisi sekä yksittäisen jäsenmaan että koko Euroopan etu ja vahvistaisi koko Euroopan kilpailukykyä ja menestystä tulevaisuudessa.

EU:n monivuotista rahoituskehystä koskevissa neuvotteluissa Suomen valtioneuvosto ei tehnyt edellä kuvattua priorisointia, eikä tällaista priorisointia tehdä myöskään valtioneuvoston EU-selonteossa. Tämä linjaus tulisi kuitenkin tehdä rohkeasti, jotta se todellisuudessa ohjaisi Suomen EU-politiikkaa myös seuraavan rahoituskehyksen valmisteluvaiheessa.

Tältä osin myös selonteon rakenteen ja otteen olisi oltava strategisempi, jotta sillä olisi kykyä toimia Suomen EU-politiikkaa kokoavana ja koordinoivana asiakirjana. Nykyisellään selonteko suhtautuu neutraalisti tai varovaisen myönteisesti laajaan joukkoon unionin piirissä esitettyjä aloitteita ja tulevia lainsäädäntöhankkeita, mutta ei kykene asettamaan pitkän tähtäimen strategista suuntaa Suomen EU-politiikalle. Tämä olisi EU-selonteon keskeinen rooli, jota silti tulisi voimallisesti peräänkuuluttaa.

Tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnan käsittely jää ohueksi

Tutkimus- kehitys- ja innovaatiosektori (TKI) on avainasemassa koko Euroopan unionin kilpailukyvyn kannalta. EU-alue on jäänyt huomattavasti jälkeen Japanista, Koreasta, Yhdysvalloista ja viime vuosina jopa Kiinasta, kun verrataan TKI-investointeja suhteessa bruttokansantuotteeseen. Emme ole Suomessakaan viime aikoina yltäneet EU-tavoitteeseen investoida vähintään kolme prosenttia bruttokansantuotteesta TKI-sektoriin. Tutkimus- ja kehitysinvestointeja on sekä kansallisesti että EU-budjetin kautta huomattavasti lisättävä, jotta pystymme vastaamaan isoihin globaaleihin haasteisiin ja teollisuuden uudistumisen tarpeisiin.

On harmillista, että TKI-sektorin käsittely jää selonteossa erittäin ohueksi. Selonteossa ei lainkaan huomioida EU-tason yhteistyötä, rahoitusta tai eurooppalaisen tutkimusalue ERA:n kehittämistä suhteessa kansalliseen TKI-tiekarttaan. Selonteossa ei myöskään ole avattu, mitä kaksoissiirtymän, eli samanaikainen teollisen tuottavuuden ja ilmastomuutoksen haasteisiin vastaaminen konkreettisesti vaatii tutkimuksen, kehityksen ja innovaatioiden osalta.

Tutkimuksen ja innovoinnin puiteohjelma Horisontti Eurooppa 2021-2027 ja sen rooli jää myös selonteossa käsittelemättä. Vaikka ohjelman rahoitus jäikin toivottua alhaisemmaksi, tulee sillä olemaan merkittävä rooli Euroopan tulevaisuusinvestoinneissa. Kolmeen pilariin, eli huipputason tieteeseen, globaaleihin haasteisiin ja Euroopan teollisuuden kilpailukykyyn jakautuva ohjelma olisi ehdottomasti nostettava Suomen EU-politiikan keskiöön. Tutkimusten mukaan jokaista tutkimukseen sijoitettua euroa kohden voidaan saada bruttokansantuotevoittoina 11 euroa takaisin. Elpymispaketin myötä olisikin toivottavaa, että Suomi panostaisi TKI-toimintaan ja toimisi sektorin puolesta aktiivisesti myös EU-tasolla.

Vauhtia Euroopan digiloikkaan

Euroopan unionin tulevaisuuden kilpailukyky ratkaistaan pitkälti sillä, kuinka menestymme digitaalisessa taloudessa. Suomen tulee EU-tasolla vauhdittaa erityisesti investointeja nopeisiin, moderneihin tietoliikenneyhteyksiin kuten 5G-verkkoihin ja rajat ylittäviin kaapeleihin. Investointeja on suunnattava kunnianhimoisesti myös uuteen digitaaliseen infrastruktuuriin, jolla voidaan edistää massadatan käsittelyn ja uusien pilvipalveluiden vaatimien supertietokoneiden kehitystä.

On varmistettava, että sääntelyllä ei tukahduteta uusia ideoita, vaan luodaan EU-alueelle sellainen yhtenäinen digitaalinen sisämarkkina, joka kannustaa yrityksiä investoimaan, innovoimaan ja kasvattamaan digitaalista yritystoimintaa nimenomaan Euroopassa.

Digitaalisessa taloudessa menestys perustuu hyvin vahvasti ihmisten osaamiselle. Tässä EU-alueella on isoja puutteita. Keskimäärin joka kolmannella EU:n alueella työskentelevällä ihmisellä ja 40 prosentilla kaikista aikuisista on heikot digitaaliset taidot. 70 prosenttia EU-alueen yrityksistä katsoo, että työvoiman heikot digitaaliset taidot ovat este investoinneille.

Suomessa sekä kansalaisten digitaidot että ICT-ammattilaisten osuus työvoimasta ovat EU-alueen ehdotonta kärkeä. Koko sisämarkkinan toiminnan, kilpailukyvyn ja vetovoiman kannalta osaamisen puute koskettaa kuitenkin myös Suomea. Vaikka koulutuspolitiikka sinänsä kuuluu kansalliseen päätösvaltaan, Suomi on koulutusta ja osaamista koskevissa kannanotoissaan kansainvälisesti kokoaan suureopi. Siksi EU-tasolla Suomen tulee ottaa johtajuutta nimenomaan osaamisen edistämisessä ja vauhdittaa myös EU-ohjelmien kautta investointeja sekä kansalaisten perusosaamiseen ja digitaitoihin, että ICT-alan ammattilaisten koulutukseen. Sukupuolten tasa-arvoa aktiivisesti edistävänä jäsenmaana Suomen olisi myös tärkeää vastata alan sukupuolittuneisuuden haasteeseen.

Yhteinäisempää ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa

Vaatimus yksimielisyydestä ulko- ja turvallisuuspolitiikassa usein hidastaa tai jossain tilanteissa jopa halvaannuttaa Unionin päätöksenteon, kuten viimeaikaisissa neuvoston kokouksissa on kansainvälisten konfliktien osalta havaittu. Selonteossa tämä ongelma on huomioitu hyvin, ja Suomi kannattaakin siinä määräenemmistöpäätösten käytön lisäämistä.

Määräenemmistöpäätösten lisääminen on Suomen ja koko unionin etu, sillä se vahvistaa EU:n strategista autonomiaa ja kykyä reagoida nopeasti muuttuviin tilanteisiin ympäri maailmaa. Määräenemmistöllä voitaisiin päättää tehokkaammin muun muassa ihmisoikeuskysymyksistä, pakotteista ja siviilioperaatioiden käynnistämisestä. Suomen tulisi aktiivisesti edistää neuvostossa määräenemmistöpäätöksen käyttöönottoa näissä tilanteissa.

Koronaepidemia on havahduttanut Euroopan myös siihen, että olemme monissa tärkeissä komponenteissa ja raaka-aineissa riippuvaisia kolmansista maista, erityisesti Kiinasta. Euroopan olisikin syytä keskittyä huoltovarmuutensa vahvistamiseen, jotta emme tulevaisuudessa päädy enää tilanteeseen, jossa emme pysty tuottamaan esimerkiksi kriittisiä suojavarusteita tai lääkkeitä. EU:n onkin syytä pidettävä huolta omasta strategisesta autonomiastaan ja teollisesta resilienssistään, kuitenkaan sortumatta protektionismiin. Hyvin toimivat EU:n sisämarkkinat yhdistettynä avoimeen vapaakauppaan ovat taloutemme perusta.

Oikeusvaltioperiaatteesta pidettävä kiinni

Euroopan unioni on läntisten demokraattisten maiden yhteisö, ja nämä arvot ovat kaikkein tärkein pohja Euroopan unionin tulevaisuudelle. Kaikki EU:n jäsenmaat ovat unioniin liittyessään sitoutuneet yhteisiin perusarvoihin, oikeusvaltion, demokratian, sananvapauden ja ihmisoikeuksien turvaamiseen ja vahvistamiseen. Viime vuosina näitä periaatteita on kuitenkin ryhdytty monissa jäsenmaissa aktiivisesti murentamaan.

Uudessa seitsenvuotisessa rahoituskehyksessä on onneksi otettu lupaava askel, kun EU-rahoitusta on pyritty sitomaan oikeusvaltioperiaatteen noudattamiseen. EU tarvitsee tästä huolimatta lisää välineitä puolustaakseen arvojaan, jotta niiden kunnioittaminen voidaan varmistaa kaikissa jäsenmaissa.

Yksi tällainen väline voisi olla parlamenttiryhmäni EPP:n ehdottama sitova oikeusvaltiomekanismi, jossa Euroopan unionin tuomioistuimelle annettaisiin vastuu jäsenmaiden oikeusvaltiotilanteen säännöllisestä arvioinnista. Tarvittaessa oikeusistuin voisi myös asettaa rahallisia sanktioita jäsenmaille, mikäli tuomistuin toteaa niiden rikkoneen oikeusvaltioperiaatetta. Arviointivastuun tulisi kuulua nimenomaan tuomioistuimelle, ei komissiolle.

Selonteossa suhtaudutaan positiivisesti oikeusvaltiomekanismin kehittämiseen, mutta varsinaiset toimintakeinot jäävät paikoin vaatimattomiksi. Tuomioistuimen roolia ei mainita, eikä selonteossa kannateta uusia keinoja oikeusvaltioperiaatteen valvomisen vahvistamiseksi tai vahvempia sanktioita periaatetta rikkoville jäsenmaille. On Suomen etu, että EU:n perusarvojen rikkomiseen suhtaudutaan riittävällä vakavuudella. Suomen onkin syytä toimia EU:n sisällä vielä nykyistäkin aktiivisemmin sen puolesta, että oikeusvaltioperiaatteen toteutumista voidaan arvioida ja siihen kohdistuvista rikkomuksista voidaan asettaa sanktioita ripeästi ja tehokkaasti.

Brysselissä 31.5.2021

Henna Virkkunen
Euroopan parlamentin jäsen